

مجموعه رسائل فارسی

نجیب مایل هروی

انتشارات آستان قدس رضوی

چاپ اول ۱۳۷۸

بررسی مبهمات تاریخی همواره روشنگر مسائل بسیاری از گذشته‌هاست و تصحیح نسخ یکی از چراغهای رفع ابهام است. کتاب «مجموعه رسائل فارسی» در ۷ رساله تدوین شده است.

رساله اول «متن کامل هفت بند در ستایش مولای متقیان» سروده حسن کاشی از شاعران دوره صفوی است که آقای نجیب مایل هروی آن را تصحیح و تحشیه کرده‌اند. دومین رساله، «اسرار الوحی» رساله‌ای اخلاقی - عرفانی است که آن را مهروی معصومی تصحیح و تصریح کرده است که «برای اولین بار این تصحیح انجام شده است.»

«فرمان شاه طهماسب صفوی در امور کشورداری» رساله دیگر این کتاب است که توسط محسن ناجی نصرآبادی احیاء شده است: «... واله داغستانی در ریاض الشعرا به فرمانی از شاه طهماسب صفوی اشاره می‌کند که حاوی اطلاعاتی در مسائل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... دوره صفویه است. این فرمان در سال ۹۴۳ از سوی شاه مزبور به سرداران، بیگلر بیگان، مستوفیان، وزراء، خوانین، سایر منصبداران و آحاد مردم صادر گردیده است.»

رساله دیگر «حدود الاشياء» است به تصحیح الهه روحی‌دل که این رساله را مؤلفی گمنام در قرن نهم نوشته است. «جماعتی از این بیچاره سؤال کردند که می‌باید رساله‌ای در علم حکمت، ریاضی و الهی و طبیعی و منطوق جمع کنید اجابت کردم...»

رساله پنجم «تقریظ علامه قطب‌الدین شیرازی بر آثار خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی» است که غلامرضا پرندۀ آن را تصحیح کرده است. این رساله «به لحاظ نقد و نظر در زمینه کتاب و کتاب‌شناسی در تاریخ فرهنگ ایران حائز اهمیت است.» ششمین رساله رساله صیدیه = خواص الحیوان / حزین لاهیجی تصحیح ابراهیم عرب‌پور است مصحح علاوه بر معرفی نسخه، زندگی‌نامه مؤلف را نیز آورده است.

صاحب این رساله «سطری چند در ذکر بعضی انواع حیوان و احکام و خواص آن می‌نگارد و مشتمل بر مقدمه و سه باب و خاتمه. اما مقدمه مبنی بر دو فصل.» رساله آخر با عنوان «آداب قشون» رساله‌ای در سیاست نظام ارتشی است که علی محمد تسبیری در سنه ۱۲۸۳ نگاشته و به ناصرالدین شاه قاجار پیشکش کرده است... این رساله برای بررسی تحول و تطور تاریخ ارتش ایران بسیار مفید می‌نماید.» این رساله را منصور جغتایی تصحیح کرده است.

نیز که دیوان‌های سبک هندی چاپ هند و نیز غالب تذکره‌های قدیم (چاپی) را دیده‌ام بسیار مغتتم بود. قابل ذکر است که بعضی از دیوانهای مورد مراجعه آقای قهرمان را حتی مرحوم دکتر ذبیح‌الله صفا - که در تألیف تاریخ ادبیات (بخش پنجم) بنایش بر استقصاء بوده، ندیده‌ام. البته شاعران با اهمیتی هم داریم (مثلاً شوکت بخاری، سیدای نسفی، غالب دهلوی...) که آقای قهرمان مطلقاً نام نبرده‌اند.

کتابی به این تفصیل را صرفاً برای «اشعار زیبا» - از آن قبیل که مثلاً مهدی سهیلی گردآوری می‌کرد - نمی‌خوانند لذا گزینش تک‌بیت محمل صحیحی ندارد. به گمان من متوسط شعر هر شاعر باید ارائه گردد نه اینکه به متوسط شعر فارسی تا متوسط شعر در هر عصر برگردیم. در این صورت برجستگی‌ها و فرورفتگی‌ها و ناهمواری‌ها که خصوصیت هر شاعر بزرگی است از دست می‌رود. به علاوه اظهار نظر اجتهادی مؤلف نیز لازم است. خود این جانب این دو جهت را در کتاب برگزیده شاعران سبک هندی رعایت کرده‌ام و بدان تصریح نموده‌ام، گر چه به قول ناظم هروی:

هیچ کارم به نهایت نرسید از خامی
عقل در تجربه عشق و هوس سوخت مرا
بدیهی است که بعضی تعبیرات و ترکیبات سبک هندی نیز دستکم برای خواننده متوسط الحال نیاز به توضیح و یادآوری دارد و کتاب صیادان معنی از این جهت نیز جای خالی دارد که بجاست در چاپ آینده تکمیل گردد. توفیق مؤلف و ناشر را خواهانیم و اهل تحقیق را به ملاحظه این کتاب که حاصل کوششی چند ساله است توصیه می‌نماییم.

تالیف اینجانب (از انتشارات مرکز نشر دانشگاهی ۱۳۷۳) ذکر خیری کرده‌اند که متقابلاً تشکر می‌کنم.

دیوان‌های سبک هندی کمیاب است و بعضاً چاپ نشده یا در گوشه و کنار چاپ شده و در دسترس نیست، گذشته از این هر خواننده‌ای آن هم متوسط الحال، وقت و سواد و استقامت مراجعه به دیوانهای حجیمی چون دیوان صائب و ببند را ندارد. و گاه از فهم ابیات پیچیده آن عاجز می‌مانند و کتاب را با خستگی و بی‌حوصلگی کنار می‌گذارند. لذا منتخباتی از قبیل صیادان معنی می‌تواند کمک بزرگی به خواننده متوسط الحال باشد و برای خوانندگان جوان روشن سازد که شعر نو با نگاه نو و اندیشه نو در ادبیات ایران مظهرش همین سبک هندی بوده است و کسانی که جامی را خاتم‌الشعرا نامیده‌اند عقلشان نمی‌رسیده است و بازگشتیان که متأسفانه سلیقه‌شان هنوز در دانشکده‌های ادبیات ما حکم فرماست و کتابهای تألیف شده‌شان به استاد و دانشجو تحمیل می‌شود، در حق شاعرانی چون صائب که حقیقتاً در قرن خودش نمونه سلامت کلام است ظلم فاحش کرده‌اند. اگر این سلیقه حاکم بازگشتیان در سالیان اخیر قدری مخدوش شده و خط برداشته، بر اثر کوشش کسانی بوده است که در احیای دیوانهای مهم سبک هندی کوشیده‌اند و محمد قهرمان خود یکی از پرکارترین این‌هاست.

از جمله محاسن کتاب صیادان معنی منتخبات مفصل چند دیوان خطی است (طغرا، نوعی، نظام دستغیب، فصیحی، میرزاملک مشرقی، مسیح کاشی، قائم مشهدی، رفیع مشهدی، احسن، عبدالله عشق، وحید قزوینی) و از این جهت برای خود اینجانب

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
پرتال جامع علوم انسانی

علیرضا کاوتی قراقرلو

صیادان معنی

سارا وزیرزاده

کتاب ماه ادبیات و فلسفه / آبان ۱۳۷۸ / ۴۵